

lige anklager« var manet i jorden og tilliden genoprettet.

Autoriteter er altså nødvendige, for at vi kan vide, hvad vi skal mene og ikke skal mene om historien.

Men er det ikke et paradoks, at modstandsbevægelsen skulle tolerere et vist mytemageri ved at lukke af for kildne spørgsmål, når netop modstandsbevægelsen så heftigt kritiserede politikernes og administrationens mageskip med besættelsesmagten under krigen? Naturligvis – men ser man nærmere til, opdager man, at det kun er den »sejrende« del af frihedsbevægelsen, der er enig i aflukningen af debatten (og klausuleringen af det historiske materiale i arkiverne). For ligesom samarbejdspolitikere generelt sejrede over modstandsbevægelsen i 1945, så sejrede den mere konforme del af modstandsbevægelsen over den systemkritiske, hvad enten kritikerne var Dansk Samling-folk eller kommunister. Derfor kræver også mange tidligere modstandsfolk i dag et ophør af hemmelighedskræmmeriet om besættelsestiden. De har blot ingen større indflydelse eller mediebevågenhed.

Desværre må man antage, at en del viden allerede er gået tabt eller er ved det. Arkivalier, der i heldigste tilfælde bliver alment tilgængelige om 30–40 år, vil til den tid ikke kunne udnyttes på samme måde som i en tid, hvor der stadig lever personer, der har oplevet begivenhederne, og som vil kunne supplere eller korrigere det nedskrevne. En del arkivalier kan også lettere være fjernet eller på anden måde tilintetgjort som kildemateriale, og dertil kommer, at historiske informationers betydning ændres, jo længere tid der går, før de kommer frem. For at give et oplagt eksempel: Hvis Richard Nixons ulovlige spionage mod det demokratiske partis hovedkvarter, Watergate, i 1972 ikke allerede var kommet til offentligheden kundskab to år efter at den havde fundet sted, ville den aldrig have fået politiske konsekvenser. Den ville naturligvis have været interessant for historikere 80 år senere (jvf. de danske regler), men ærlig talt mest som et kuriøst eksempel på magtmisbrug ud over det sædvanlige. Så gamle begivenheder kan ikke engagere nogen eller æn-

dre noget. Men det kan 20–30 år gamle begivenheder måske stadig.

Også de positive!

Hasse N. Jørgensen: Gravminderegistrering

Folketinget vedtog d. 24.4.1986 en ny lov om »Folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde«. Lovens kapitel IV omhandler registrering af gravminder. Begrebet registrering anvendes i denne sammenhæng synonymt med bevaring. Det forudsættes i loven, at en medarbejder ved det lokale museum i samarbejde med menighedsrådet foretager en udvælgelse af de gravminder, der bør registreres (læs: bevarer). Den endelige beslutning om registrering foretages af det tre-årige provstesyn. Der gælder dog det særlige forhold, at på kommunalt administrerede kirkegårde udføres registreringen af Nationalmuseet under medvirken af det lokale museum og kirkegårdsbestyrelsen.

At der nu er lovgivet om bevaring af gamle gravminder må ses som et udtryk for en stigende forståelse omkring et stykke kulturhistorie, der ikke hidtil har været genstand for den fornødne opmærksomhed og beskyttelse. Samtidig bør det nævnes, at det er kirkeminister Mette Madsens personlige initiativ og interesse for sagen, der i 1984 førte til nedsættelse af en arbejdsgruppe, der skulle udarbejde forslag til en lovgivning på området. De forslag, der fremføres i udvalgets beretning fra maj 1985¹ er helt i overensstemmelse med den vedtagne lovs paragraffer om bevaring af gravminder.

Hvad er det så for gravminder, der må betegnes som bevaringsværdige? I den nævnte beretning foreslås det, at man foretager en udvælgelse ud fra følgende kriterier:

- a. Gravminder, der er mere end 100 år gamle.
- b. Gravminder, der i tidens løb har været typiske for kirkegården.

¹ Betænkning nr. 1046 Kbh. 1985.

- c. Gravminder med særlig interessant udsmykning.
- d. Gravminder med lokalhistoriske navne.
- e. Gravminder med særlig fyldige eller interessante inskriptioner.
- f. Gravminder, der bevarer mindet om forjensfulde mænd og kvinder.

Sidstnævnte kriterium findes også i den tidligere lovgivning om kirkegårde.

Lad os straks slå fast, at loven er et udmærket grundlag for bevaring af de gamle gravminder. Intentionerne bag loven er bestemt de bedste, men der knytter sig også en række problemer til realiseringen af de gode tanker. På baggrund af ovenstående meget korte rids af lovens indhold, skal der i det følgende søges opregnet nogle af de problemer, som den fremtidige administration af loven kan føre med sig.

Hvis vi kaster et blik på den økonomiske side af sagen, så vil man opdage, at der ikke er afsat midler til at museerne kan frikøbe egen arbejdskraft eller ansætte ekstra personale til at udføre det undersøgelsesarbejde, der må gå forud for den egentlige registrering. Man bør ikke lægge skjul på, at det er et ikke særlig udforsket felt, der nu lægges ind under museernes arbejdsområde. Dermed også være sagt, at der forestår tidskrævende undersøgelser, hvis det fornødne overblik skal tilvejebringes forud for en registrering. I denne sammenhæng kan man pege på bevaringen af de egnstypiske gravminder. Det vil kræve meget grundige forstudier at få skabt indsigt i en egn tradition for valg af gravminder, en indsigt som kun de færreste museer må formodes at besidde på nuværende tidspunkt. Det forventes rigtignok ikke, at registreringsarbejdet skal kunne overstås inden for en ganske kort årrække, men alligevel bør man holde sig for øje, at varetagelsen af gravminderegistreringen, hvis den udføres grundigt, involverer en temmelig stor indsats fra museerne.

Man taler om gravminderegistrering, men gravminderne skal selvfølgelig ses i sammenhæng med den kirkegård, hvor de er opstillet. Vore kirkegårde er ofte blevet reguleret ud fra enten æstetiske eller praktiske hensyn. De omgivelser, der i dag danner ramme omkring

de bevaringsværdige gravminder vil derfor ofte være meget anderledes end da gravminderet i sin tid blev opstillet. Derfor er det vigtigt at undersøge ældre regulativer for kirkegården. Af sådanne kan man få et indtryk af, hvad der gennem tiden har kunnet accepteres som passende til opstilling på gravstederne. Dette gælder også beplantningen. Studiet af gamle regulativer kan måske også føre til forståelse af de enkelte gravsteders indbyrdes placering. Som eksempel kan nævnes, at der på assistenskirkegårde i byerne kunne herske det forhold, at erhvervelsen af gravsted i bestemte kvarterer skete under hensyn til socialt tilhørsforhold. På Østre kirkegård i Randers gik man simpelthen ud fra skatteligningens enkelte klasser.

Et er hvad der er nedskrevet, et andet hvad der er skabt tradition for. På visse landsbykirkegårde kan der være tale om en »topografisk« placering af gravene, forstået på den måde, at afdøde fra samme del af sognet blev begravet på den del af kirkegården, der var nærmest det sted, hvor de levede.

Et andet aspekt, som bør inddrages i bevaringsmæssig sammenhæng, er de symboler, som anvendes på gravminderne. En sådan udsmykning kan have tilknytning til afdødes erhverv, referere til livsholdning eller eventuelt tilhørsforhold til loger og foreninger.

Kunstnerisk kvalitet er et indlysende kriterium for udvælgelse af det bevaringsværdige, men det mindre prætentiose, det mindre bekostelige gravminde er dog hvad man oftest har opstillet. Det er derfor af stor betydning, at man registrerer både det almene og det specielle. Fra slutningen af forrige århundrede sker der tilsyneladende også en stadig større ensretning i valget af gravminder, således at eksempelvis de bornholmske stenhuggerier kunne markedsføre bestemte typer, der så blot skulle have tekstfeltet udfyldt af den lokale stenhugger. Opmærksomheden skal således rettes mod andre forhold end netop de rent typologiske.

Der skal ikke her ofres for megen plads på en redegørelse for de mange forhold, der kan gøre sig gældende førend man tager skridt til at bevare et givent gravminde. Det forekommer dog vigtigt, at man gør sig klart, hvad re-

gistreringen kan rumme af perspektiver på længere sigt. Det forudgående undersøgelsesarbejde bør foregå efter en ensartet metode. En form for koordinering af museernes indsats er derfor ønskelig, idet man dermed vil stå i den gunstige situation, at alle landets kirkegårde undersøges på nogenlunde samme tidspunkt ud fra samme metode. Dermed kan opnås et meget bredt kendskab til dansk kirkegårds kultur som den har udfoldet sig landet over, i hvert fald i de sidste 150 år.

At registreringen skal foretages af museer og menighedsråd udelukker bestemt ikke, at også andre grupper inddrages. Det vil nok i første række være de lokalhistoriske arkiver, der skal tages med på råd. Eksempelvis vil arkivernes personalhistoriske kendskab være af stor betydning for udvælgelsen af gravminder, der kan henføres under kriterierne d. og f.

Ud over de problemer, der knytter sig til registreringen af gravminderne, kommer man i løbet af få år til at skulle tage stilling til anbringelsen af de bevarede gravminder. Der gives i udvalgsberetningen anvisninger på, hvorledes dette kan ske på bedst mulig vis. Da gravmindet også skal ses i sammenhæng med hele gravstedets indretning, bør der helst ikke ske en flytning af det registrerede gravminde.

I erkendelse af, at det nok ofte vil være nødvendigt at nedlægge gravsteder, peger man eksempelvis på, at der kan indrettes en særlig afdeling på kirkegården, hvor de registrerede gravminder anbringes. Spørgsmålet er så, om de gamle gravminder herefter blot skal fremstå som et dekorativt element på kirkegården, eller om der også bør iagttages visse formidlingsmæssige hensyn.

Man kan derfor ønske, at de kriterier der er lagt til grund for registreringen også kommer klart til udtryk i opstillingen af gravminderne. Det skulle gerne fremstå således, at man ved besøg på de forskellige kirkegårde også får forklaret, hvad der netop kendetegner det egnsspecifikke.

Desuden kunne man måske forestille sig en form for skiltning, der fortæller om de specielle forhold på de enkelte kirkegårde.

Jens Chr. V. Johansen:

Ved vejs ende...?

Betragtninger ved afslutningen af Landbohistorisk Selskabs udgivelse af ældre danske tingbøger

En sag kan fra tid til anden ændre karakter, hvis den betragtes på afstand. På afstand, og det betyder i denne sammenhæng i et europæisk perspektiv, antager Landbohistorisk Selskabs udgivelse af *Ældre Danske Tingbøger* skarpere konturer. Med fremkomsten af *Sagregistre til Sokkelund Herreds Tingbog 1621-22 og 1624-37*¹ afsluttede Selskabet en udgivervirksomhed, der har strakt sig over 31 år, og som må betegnes som en kraftpræstation. Men det er også en præstation, der ikke er blevet ydet retfærdighed på den måde, en sådan udgivelse bør anerkendes: ved at blive anvendt.

Et værk som det foreliggende kan naturligvis kritiseres; og brugerne skal holde et meget vågent øje med anvendelsesmulighederne. Risikoen er, at der tegnes et statisk billede af landbosamfundet, eftersom den længste serie er Sokkelund herreds godt 15 år. Udvikling og ændring kan blive ofret til fordel for en påvisning af de træge strukturer, især bevidstheds- og mentalitetshistorikere ynder at beskæftige sig med. Ofte vil det være nødvendigt at benytte serier, der strækker sig over 100 år eller mere, for at kunne dokumentere skift i adfærdsmønstre og holdninger; og en sådan tilgangsvinkel kan ikke baseres på *Ældre Danske Tingbøger*. Argumentet mod lange serier er økonomisk, og Selskabet vil utvivlsomt hævde, at en udgivelse af Sokkelund herreds tingbog over en så lang periode er ressourcemæssigt umulig. Af den grund

1. Udgivet ved Ole Fenger, Carl Rise Hansen, Ebba Hjorth, John Kousgaard Sørensen. Odense 1985, 507 pp.